

Mikkelin kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet 2019-2021

Toimenpidesuunnitelma sisältää Mikkelin kaupungin alueella asuvien lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin liittyviä asioita. Toimenpiteiden toteuttamisesta vastaavat useat eri tahot ja organisaatiot. Toimenpiteet on koottu Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman seurannan osa-alueista. Lisäksi toimenpiteisiin on lisätty Mikkelin omia toimenpiteitä, jotka täydentävät suunnitelmaa. Lisäykset ovat nousseet esiin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmistelun yhteydessä eri tahoilta. Mikkelissä kokonaan omaksi painopisteeksi on nostettu päihteiden käytön ehkäisy ja niiden käyttöön puuttuminen.

Suunnitelman osa-alueet ovat:

1. Elintavat
2. Päihteiden käytön ennaltaehkäisy ja niiden käyttöön puuttuminen
3. Oma juttu/harrastus kaikille
4. Lasten ja nuorten kuuleminen ja Lapset puheeksi -toiminta (lapsi- ja perhelähtöinen vuorovaikutus)
5. Hyvinvointia tukevat avoimen toiminnan muodot
6. Varhainen tuki
7. Lapsilähtöinen päätöksenteko
8. Tarpeisiin perustuvat palvelut
9. Yhteensovittava työ ja toimiminen verkostoissa

Suomen hallitusohjelman kirjaukset ovat täsmentymättä, niiden kautta voi tulla uusia avauksia ja kehittämistoimia mm. avustushakujen tai valtakunnallisten hankkeiden kautta. Mm. valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma on lakisääteinen, valtioneuvoston hyväksymä asiakirja, joka nojaa hallitusohjelmaan. Kauden 2020-2023 VANUPO on valmisteilla Opetus- ja kulttuuriministeriössä. Asiakirjaa ei siis ole voitu ottaa huomioon tätä toimenpideohjelmaa valmisteltaessa, mutta kun asiakirja valmistuu, tulee se ottaa huomioon toiminnan kehittämisessä. Myös ESR-rahoitusten kautta voi tulla Mikkeliä koskevia kehittämistoimia.

Lähtötilannetta 2019 ja vuosien 2020 ja 2021 tilannetta arvioidaan liikennevaloin Etelä-Savon lasten, nuorten ja perheiden johtoryhmän asettamien aikataulujen mukaan:

Ei aloitettu/haasteita

Toteutuu vaihtelevasti

Etenee hyvin/tavoite saavutettu

ES = Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman yhteinen tavoite kaikille kunnille, *kursiivilla lisätyt Mikkelin tarkennuksia kyseiseen asiaan*

MLI = Mikkelin kaupungin lisäämät tavoitteet ja toimenpiteet

1 ELINTAVAT

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
1.1 Elintapaohjaus				
<i>MLI: Arvostava kohtaaminen ja kannustava pienten askelten työtapaa kaikessa elintapaohjauksessa</i>	Kaikki toimijat, Ohjaamo tekee matalan kynnyksen elintapaohjausta			
ES: Toteutetaan elintapaohjausta neuvolakäynnin yhteydessä, huomio mm. terveelliseen ruokavalioon, ylipainon ehkäisyyn ja ylipainon puuttumiseen, päihdeasioiden ja perheväkivallan tunnistamiseen <i>MLI: Kehitetään perheiden elintapaohjausta</i>	Essote, neuvola, perhekeskus ja elintapaohjaus Avoimet kohtaamispaikat			
<i>MLI: Elintapaohjauksessa oleville aikuisille ja nuorille käytössä maksuton liikunnan palvelutarjotin</i>	Palvelutarjotin: Liikuntapalvelut, Essote, järjestöt Tarjottimen käyttöön ohjaus: Elintapaohjaajat/Essote, kaupunki, järjestöt			
<i>MLI: Varhaiskasvatuksen ja koulun Lapset puheeksi -keskustelussa huomio myös elintapoihin, LP-boosteripäiville yhdeksi teemaksi elintavat</i>	LP-kouluttajat, elintapaohjaajat			
1.2 Neuvokas perhe -tuki perheille				
<i>MLI: Moniammatillinen Neuvokas perhe -koulutus (Sydänliitto) ja varhaiskasvatus- ja perusopetusikäisten perheille</i>	Neuvola- ja perhepalvelut sekä opiskeluhoitopalvelut Yhteistyökumppanina varhaiskasvatus ja perusopetus, järjestöt, lapsiperheiden sosiaalityö, ohjaamo, nuorisotyö			
ES: Neuvokas perhe -työskentely perheen kanssa <i>MLI: Perheillat, perhetapahtumat sekä kodin ja koulun/päiväkotien yhteistyö, jossa esillä myös Neuvokas perhe ja elintapa-asiat, vanhempien ja aikuisten vastuu ja esimerkin merkitys lapsille</i> <i>Kannustava ja positiivinen asenne, kohtaaminen ja työtapaa</i>	Neuvola- ja perhepalvelut, opiskeluhoitopalvelut Kumppanuudet tarkentuvat koulutuksen jälkeen Perheneuvo, Lapsiperheverkosto Varhaiskasvatus, avoin varh.kasv. ja perusopetuksen koulut: toiminnalliset vanhempainillat ja kodin ja koulun/päiväkodin yhteistyötapahtumat			
1.3 Vuorovaikutus-, tunne- ja turvataitokasvatus				
ES: Tunne- ja vuorovaikutustyöskentely on käytössä...				
<i>...alle kouluikäisillä, varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa joka ryhmässä säännöllisesti, tukena esiopetuksen kuraattori sekä 2019-2020 perhetutorkokeilu</i>	Päiväkodit ja avoin varhaiskasvatus			

...MiniVerso käytössä kaikissa Mikkelin päiväkodeissa	Varhaiskasvatus Yksityiset päiväkodit			
...perusopetuksessa <i>joka ryhmässä säännöllisesti</i>	Perusopetuksen koulut Ev.lut. seurakunta			
...lukiossa	Lukiot			
...ammattillisessa koulutuksessa	Oppilaitokset			
...ohjaamossa	Ohjaamo Olkkari			
...nuorisotyössä	Nuorisopalvelut			
MLI: Turvataitokasvatus: opetussuunnitelman mukainen opetus avainhenkilöiden koulutus puheeksiottokoulutukset	Varhaiskasvatus ja esiopetus Perusopetus Viola ry. Essote			
MLI: Sosiaalisen median ja netin käytöstä koulutusta lapsille ja vanhemmille	Päiväkodit Perusopetuksen koulut II asteen oppilaitokset Essote/perhekeskuspalvelut, ml. opiskeluhoito Avoimet kohtaamispaikat Ankkuri-tiimi			
1.4 Liikkuva lapsi ja nuori				
ES: Toiminnallista opetusta on lisätty kouluilla	Perusopetuksen koulut			
MLI: Ilo kasvaa liikkuen -toiminta, lasten ideat käyttöön	Varhaiskasvatus			
MLI: Täydennyskoulutusta toiminnallisesta oppimisesta	Koordinoivat tutorit			
MLI: Liikkuva koulu -toiminta aktiivista joka koulussa, oppilaiden omat ideat käyttöön Säännöllisiä maksuttomia liikuntatapahtumia ja -mahdollisuuksia koulupäivän aikana Liikkuva opiskelu -toimintaa kehitetään toisella asteella	Liikkuva koulu -tiimit Perusopetuksen koulut Liikuntapalvelut Toisen asteen oppilaitokset			
1.5 Hyviä elintapoja tukeva toimintaympäristö				
ES: Kouluilla on tarjolla hyvä välipala, maksuton tai maksullinen MLI: Esedulla tarjolla maksuton aamupuuro Ruoka- ja puhtauspalvelut: Ylä- ja yhtenäiskouluilla tarjolla maksullinen välipala Perusopetuksen koulut: Keskustelua terveellisestä välipalasta oppilaiden ja perheiden kanssa, mitä eväitä kouluun voi tuoda pitkiin päiviin, iltapäivätoiminnassa tutustutaan terveellisiin välipalavaihtoehtoihin	Ruoka- ja puhtauspalvelut Koulut ja oppilaitokset			
ES: Lisätty toiminnassa liikunnallisia vaihtoehtoja perheille MLI: Ilo edellä - Matalan kynnyksen tapahtumat sekä harrastus- ja liikuntatoiminta, kannustava ja positiivinen asenne, kohtaaminen ja työtapa Avoimet käyttövuorot perheille (jääajat, Saimaa Stadiumi, kesätoiminta) Maksutonta ja edullista ohjattua toimintaa	Liikuntapalvelut Järjestöt Ev.lut. seurakunta			

<i>tarjolla lapsille, nuorille ja perheille Maksuttomat lähiliikuntapaikat, ei vuorovaruksia</i>				
<i>MLI: Iltapäivätoiminnassa ja kerhoissa edistetään hyviä elintapoja ja terveellisiä arkitaitoja (liikuntakerhot, kokkikerhot jne.)</i>	Perusopetuksen koulut			
<i>MLI: Liikuntapaikkojen ylläpito tukee perheiden, varhaiskasvatuksen ja koulujen liikkumista, päiväkotien ja koulujen pihoja kehitetään edelleen lähiliikuntapaikoiksi</i>	Liikuntapalvelut			
<i>MLI: Kirjastossa lainattavat liikunta- ja harrastusvälineet</i>	Kirjasto Liikuntapalvelut			
<i>MLI: Viestintä toteuttamaan videoita ja muuta viestintää hyvistä jutuista, esim. näin tehdään kouluruokaa, selvitetään oppilaitosyhteistyön mahdollisuudet</i>	Kaupungin viestintäpalvelut yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa			
<i>MLI: Toisen asteen opiskelijoilla mahdollisuus hyödyntää ruokahävikkiä (Esedulla jo käytössä, Olkkari Ohjaamossa ruokajakeluyhteistyötä) Selvitetään mahdollisuutta hyödyntää lukioiden ruokahävikkiä opiskelijoiden ostettavaksi</i>	Esedu ViaDia ja Ohjaamo Mikkelin kaupunki/Ruoka- ja puhtauspalvelut			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet elintapoihin liittyen:

- Elintapaneuvonta edistää hyviä ravinto-liikunta-unitottumuksia.
- Kävelyn ja pyöräilyn edistämisen toimenpiteet: kevyen liikenteen väylät ja reitistöt, kevyen liikenteen väylien kunnossapito, pyöräparkit, kaupunkipyörät, liikennekäyttäytyminen ja -osaaminen
- Lähiluontoympäristön ja liikuntapaikkojen ym. rakennetun toimintaympäristön hyödyntäminen
- Kulttuuritoiminta hyvinvoinnin edistäjänä
- Tunne- ja vuorovaikutuskasvatuspolku varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen

2 PÄIHEIDEN KÄYTÖN EHKÄISY JA NIIDEN KÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
2.1 Päihteiden toimintaympäristö				
ES: Nuorille tarjotaan vapaa-ajan viettomahdollisuuksia	Liikunta- ja nuorisopalvelut Ohjaamo Olkkari Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Urheilu- ja harrasteseurat aktiivisesti mukaan ennaltaehkäisevään päihdetyöhön, esim. nuuskankäytön vähentämiseksi</i>	Järjestöt Ehkäisevä päihdetyö			
<i>MLI: Edistetään julkisten sekä lasten ja nuorten käyttämien tilojen käytön turvallisuutta</i>	Tilojen hallinnoijat			
<i>MLI: Yhteinen tekeminen perheille, tapahtumat, retket</i>	Seurakunnat Järjestöt Mikkelin kaupunki Essote			
<i>MLI: Toiminnalliset perhe- ja vanhempainillat</i>	Varhaiskasvatus ja perusopetus			

2.2 Aktiivinen ehkäisevä päihdetyö				
<i>MLI: Päihteiden käytön ennaltaehkäisytyö alkamaan jo neuvola- / varhaiskasvatusiässä</i>	Neuvolapalvelut Varhaiskasvatus			
<i>MLI: Selvästi paras - tapahtumat läpäisevästi</i>	Ehkäisevä päihdetyö, mukana mm. oppilashuoltopalvelut			
<i>MLI: Päihteetön polku -kouluille (pysyvät ehkäisevän päihdetyön rakenteet)</i>	Ehkäisevä päihdetyö			
<i>MLI: Nuorisotyön jalkautuvan otteen lisääminen, myös koulunuorisotyö</i>	Nuorisopalvelut			
<i>MLI: Ehkäisevän päihdetyön ”modernisointi”, uusia toimintamalleja, nuoret ideoimaan ja toteuttamaan päihteiden käytön ennaltaehkäisyä, osallistutaan hallitusohjelman mukaisiin toimenpiteisiin</i>	Ehkäisevä päihdetyö Oppilaitos- ja harjoittelijayhteistyö			
<i>MLI: Lapset puheeksi -keskustelut käytössä vuorovaikutuksessa perheiden ja nuorten kanssa eri toimijoilla (ks.myös kohta 4.3)</i>	Varhaiskasvatus, perusopetus Ohjaamo Olkkari Essoten eri toimijat			
<i>MLI: Vertaistukea, tietoa ja ohjausta vanhemmille</i>	Perheneuvo Ohjaamo Olkkari Terveyspalvelut Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu Lapsiperheverkosto			
<i>MLI: Jokainen omassa tehtävässään tunnistaa roolinsa ja mahdollisuutensa ehkäisevässä päihdetyössä</i>	Ehkäisevän päihdetyön koordinaattori tukee toimijoiden valmiuksia, ehkäisevän päihdetyön työryhmä ohjaa toimintaa			
<i>MLI: Laaja-alaisten terveystarkastusten hyödyntäminen päihteiden käytön ennaltaehkäisyssä</i>	Kouluterveydenhuolto			
<i>MLI: Päihteet rohkeasti puheeksi ammattilaisten taholta</i>	Kaikki työntekijät			
<i>MLI: Opettajille, koulun henkilökunnalle ja opiskeluhuoltopalveluiden henkilöstölle riittävät valmiudet tunnistaa ja ottaa puheeksi lasten ja nuorten huolia sekä tunnistaa päihteiden käytön riskitekijät sekä ohjata ammatillisen tuen piiriin</i>	Ehkäisevä päihdetyö Mielenterveys- ja päihdepalvelut			
2.3 Oikea-aikainen apu päihteiden käyttöön puuttumisessa				
<i>MLI: Huoli-ilmoitusten käyttö ja huoli-järjestelmien kehittäminen</i>	Essote Nuorisopalvelut Ohjaamo Olkkari			
<i>MLI: Perheille apu helposti, kun nuoren tai vanhempien päihdeongelma tulee ilmi, syyllistämätön, nopea, matalan kynnyksen tuki</i>	Perheneuvo Ohjaamo Olkkari Mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu yhteistyössä Ev.lut.srk: diakoniatyö ja perheasiainneuvottelukeskus			

<i>MLI: monitoimijaisen arvioinnin laajentaminen useammille perheille, varhaiskasvatus, perusopetus ja nuorisotyö vahvemmin mukaan</i>	Essoten perhepalvelut ja lastensuojelupalvelut, mielenterveys- ja päihdepalvelut yhteistyössä varhaiskasvatus, perusopetus, nuorisopalvelut, Ohjaamo Olkkari			
<i>MLI: Poliisin Ankkurityön hyödyntäminen, yhteistyö oppilas- ja opiskeluhoitopalvelujen kanssa</i>	Itä-Suomen poliisilaitos/ Ankkuri-ryhmä, opiskeluhoitopalvelut			
<i>MLI: Jalkautuvaa päihdetyötä akuutteihin tilanteisiin</i>	Mielenterveys- ja päihdepalvelut/Välkkäri-työryhmä 13-18 v., jalkautuva päihdetyö yli 18 v.			
2.4 Nuorten aikuisten terveys- ja päihdepalveluiden ja niihin pääsyn turvaaminen (18-29 -vuotiaat)				
<i>18-29 -vuotiaiden päihdehoitoon nopeaa, jalkautuvaa, matalankynnyksen palvelua</i>	Mielenterveys- ja päihdepalvelut/jalkautuva päihdetyö Riippuvuusvastaanoton ajanvaraukseton hoitajavastaanotto			
<i>Kehitetään aikuispalveluiden työntekijäpalvelua Ohjaamoon monialaiseen yhteistyöhön</i>	Mielenterveys- ja päihdepalvelut			
<i>Monitoimijapäivystyksen akuuttityöryhmä tekee mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden akuuttien ja päivystyksellisten ja tilanteiden hoidon tarpeen arvioinnin</i>	Mielenterveys- ja päihdepalvelut			
<i>Jalkautuva palvelu, saattaen vaihto tai mukana kulkeminen, myös nuorten palveluista aikuisten palveluihin saattaminen</i>	Nuorten ja aikuisten mielenterveys- ja päihdepalvelut Ohjaamo Olkkari			
<i>Nuorten työttömien terveystarkastusten jonojen purku, oma terveydenhoitaja Ohjaamoon</i>	Essote/terveyspalvelut			
<i>MLI: Sopivien paikkojen löytyminen kuntouttavan työtoiminnan toteuttamiseksi nuorille, joilla paljon haasteita, riittävä työpajatarjonta</i>	Mikkelin työelämäpalvelut Aikuissosiaalityö Yhteistyötahoina mm. Ohjaamo Olkkari			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn ja vähentämiseen liittyen:

- ehkäisevän päihdetyön toimenpiteet eri-ikäisille 4-vuotissuunnitelman mukaisesti

3 OMA JUTTU/HARRASTUS KAIKILLE

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
3.1 Harrastusten maksuttomat kokeilumahdollisuudet ja niiden aktiivinen tarjoaminen				
<i>MLI: Kannustaminen, jolla autetaan lasta ja nuorta löytämään oma juttu/harrastus</i>	Vanhemmat Kaikki lasten ja nuorten kanssa toimivat			
ES: Pienille lapsille mahdollisuus kokeilla eri juttuja	Varhaiskasvatus ja esiopetus Liikuntapalvelut, kulttuuripalvelut Ev.lut. seurakunta Järjestöt			
ES: Koululaisilla mahdollisuus kokeilla eri asioita maksutta	Koulut, liikuntapalvelut, järjestöt Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Osallisuutta edistävät monipuoliset oppimisympäristöt ja toimintatavat koulussa ja iltapäiväkerhossa</i>	Perusopetuksen koulut, iltapäiväkerhojen järjestäjät ja ohjaajat			
ES: Nuorille erilaisten vapaa-ajan vaihtoehtojen tarjoaminen <i>MLI: Ohjaamossa kuullaan nuorten toiveita ja järjestetään toimintaa sekä etsitään eri toiminnan järjestäjiä</i>	Ohjaamo Olkkari EsLi, järjestöt Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Harrastusmahdollisuuksien laaja-alainen esittely (mukaan lukien esim. lautapelit, ruoanlaitto, kuorolaulu jne.)</i>	Em. tahot			
<i>MLI: Kunnallisessa päivähoitossa kulttuurisuunnitelma KulttuuriKameli- Kulttuurisuunnitelma Kulttuuripolku 1.-9.lk</i>	Kulttuuripalvelut, varhaiskasvatus ja perusopetus			
<i>MLI: Kirjastopolku perusopetuksessa Kirjastolla "kirjoituspiiri" nuorille Sanataidepajat kirjastossa</i>	Kirjastopalvelut			
<i>MLI: Museot ilmaisia alle 18v.</i>	Museot			
<i>MLI: IIK -liikuntailtapäivä kerran viikossa 5-12 -vuotiaille</i>	Liikuntapalvelut Järjestöt			
3.2 Perheen yhteisen harrastamisen tuki ja aktiivinen viestintä				
ES: Perheen yhteisiä juttuja järjestetään vapaa-ajalla eri puolilla Mikkeliä	Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Aktiivinen tapahtumien, harrastusten ja muun toiminnan ilmoittaminen MikkeliNyt ja Menoksi -kalentereiden kautta, harrastushaun edelleen kehittäminen</i>	Kaupungin viestintäpalvelut Meijän Mikkeli -hanke Järjestöt Kaikki toimijat			
<i>MLI: Monipuolinen tapahtuma- ja harrastustarjonta: esim. LiHAppro & Aktiivinen Arki -tapahtumat, Angry Birds go snow, Lasten uudenvuoden tapahtuma, Hulivilikarnevaali'</i>	Liikunta- ja nuorisopalvelut, kulttuuripalvelut Järjestöt Ev.lut. seurakunta			

3.3. Harrastamisen esteettömyys sekä taloudellinen tuki				
ES: Koululaisille yksi harrastepäivä viikossa mahdolliseksi (myös kuljetusoppilaat) <i>MLI: Perusopetuksen oppilailla Waltti-kortti käytössä, selvitetään kerho- ja harrastustoiminnan lisäämisen mahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen Waltti-kortin ulkopuolisilla alueilla</i>	Perusopetus Koulut			
<i>MLI: Maksuton joukkoliikenne kaikille perusopetusikäisille, koulunkäynnin, harrastamisen ja sosiaalisten suhteiden tuki</i>	Perusopetus ja kyytineuvo			
<i>MLI: Esteettömyyden ja erityisen tuen tarpeen huomiointi harrastustoiminnan järjestämisessä</i>	Järjestöt Koulut Liikunta- ja nuorisopalvelut Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Mahdollistetaan lapsen ja aikuisen harrastus samaan aikaan</i>	Järjestöt Liikuntapalvelut Kansalaisopisto Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Kulttuurivälinelainausta kirjastossa</i>	Kulttuuripalvelut Kirjasto			
<i>MLI: Lähiliikuntapaikat, lähiluontopaikat, ja leikkipuistot kuntalaisten käytettävissä</i>	Liikuntapalvelut Kaupunkiympäristön elinkaari palvelut			
<i>MLI: Mahdollistetaan esim. koulujen ja nuorisotilojen omaehtoinen tilojen käyttö lapsille, nuorille ja perheille</i>	Vastuuhenkilöt sopimuksen mukaan			
<i>MLI: Harrastusavustukset lapsille ja nuorille</i>	Ev.lut. seurakunta Järjestöt Mahdolliset valtionavustukset			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyen:

- Yhteisöpedagogit kouluille, yhteisöllinen työ alueittain
- Lasten ja nuorten kuuleminen ja osallisuus
- Yhdenvertainen harrastusmahdollisuuksien edistäminen ja harrastusmahdollisuuksien hakujärjestelmä
- Waltti-korttikokeilun kokemukset hyödynnetään jatkoon suunnittelussa, vaikuttavuus (vaikutukset hyvinvointiin)

4 LASTEN JA NUORTEN KUULEMINEN JA LAPSET PUHEEKSI -TOIMINTA/LAPSI- JA PERHELÄHTÖINEN VUOROVAIKUTUS

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
4.1 Osallisuutta edistävä toimintakulttuuri				
ES: <u>Kiva päivä -työskentely</u> lapsiryhmissä	Varhaiskasvatus ja esiopetus			
ES: Osallisuustyöskentely luokkien kanssa säännöllisesti, esimerkkejä <u>täältä</u>	Perusopetuksen koulut Lukiot Ammatilliset oppilaitokset			
4.2 Lasten nuorten ja perheiden vaikuttamiskanavat käytössä				
ES: Lasten parlamentti	Elinikäisen osallisuuden ja oppimisen tulosalue yhteistyössä nuorisopalveluiden ja koulujen kanssa			
ES: Oppilaskunnat ja opiskelijakunnat	Koulut ja oppilaitokset			
ES: Kuntien nuorisovaltuusto	Nuorisopalvelut			
ES: Perheparlamentti	ei toteuteta toistaiseksi			
ES: Lapsiperheiden asiakasraati	Varhaiskasvatus			
MLI: Lastensuojelun kehittäjäasiakkaat	Essote, Lastensuojelu			
4.3 Lapset puheeksi -vuorovaikutus				
ES: Lapset puheeksi -keskustelu ja -neuvonpito käytössä				
Neuvolassa	Neuvola- ja perhepalvelut			
Varhaiskasvatukseen/esiopetukseen tullessa ja tarvittaessa	Varhaiskasvatus ja esiopetus			
Perusopetuksessa 1. ja 7. luokilla ja tarvittaessa	Perusopetus			
Opiskeluhuoltopalveluissa	Oppilas- ja opiskeluhuoltopalvelut			
Ohjaamossa	Ohjaamo Olkkari			
Perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa	Perhesosiaalityö ja lastensuojelupalvelut			
Järjestöjen toiminnassa	Järjestöt			
Ev.lut. seurakunnan toiminnassa	Ev.lut. seurakunta			
ES: Organisaatiossamme on Lapset puheeksi -kouluttajia	Varhaiskasvatus, perusopetus Essote			
varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa	Varhaiskasvatus ja esiopetus			
perusopetuksessa	Perusopetus			
Sosiaali- ja terveydenhuollolla on lapset puheeksi -kouluttajia, jotka toimivat kouluttajina myös Mikkelin kaupungin henkilöstölle suunnatuissa koulutuksissa (moniammatilliset kouluttajaparit)	Essote			
4.4 Aikuisten vastuu lasten huolten kuulemisessa				
MLI: Otetaan lasten kanssa työskennellessä aktiivisesti puheeksi myös lasten huolet ja pelot sekä perheen turvallisuuteen liittyvät asiat (esim. Turva10 sote-henkilöstöllä)	Kaikki lasten ja nuorten kanssa toimijat			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet:

- Lasten ja nuorten kuuleminen ja osallisuus

5 HYVINVOINTIA TUKEVAT AVOIMEN TOIMINNAN MUODOT

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
5.1 Avoimen toiminnan muodot				
ES: Tarjolla seuraavat avoimen toiminnan muodot ja niiden aktiivinen tarjonta				
ES: Avoin varhaiskasvatus <i>MLI: päiväkerhot ja perhekerhot</i>	Varhaiskasvatus Ev.lut. seurakunta			
ES: Perhekahvila	MLL Mikkelin kaupunki & Essote			
ES: Koululaisten kerhotoiminta	Perusopetus Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
ES: Nuorisotilat	Nuorisopalvelut			
ES: Ohjaamotoiminta <i>MLI: Ohjaamo Olkkari</i>	Essote Mikkelin kaupunki Mukana Esedu, TE-toimisto, Viola ry. ja eri hankkeet			
<i>MLI: yhdenvertaisuuden, esteettömyyden ja erityisen tuen tarpeen huomiointi avoimen toiminnan järjestämisessä</i>	Edellä mainitut tahot			
5.2 Järjestöt ja seurakunnat toiminnan järjestäjinä ja kumppaneina				
ES: Järjestötoimijoita on mukana perheiden kohtaamispaikkatoiminnassa				
ES: Seurakuntien toimijoita mukana perheiden kohtaamispaikkatoiminnassa	Ev.lut. seurakunta			
ES: Järjestötoimijoita on mukana ohjaamojen kohtaamispaikkatoiminnassa	Ohjaamo Olkkari Järjestöt			
5.3. Aktiivinen viestintä perheille tarjolla olevasta toiminnasta				
ES: Eri toimijoiden yhteinen tiedottaminen toiminnoista <i>MLI: Menoksi -kalenterin ja MikkelinYt -kalenterin kehittäminen, päällekkäisyyksien poistaminen ja ylläpidon vakinaistaminen, palveluneuvo → tavoitteena tekoälyä käyttävän hakumoottorin rakentaminen eli terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen "Tinder", rahoituksen hakeminen</i>	Kaupungin viestintäpalvelut yhdessä muiden toimijoiden kanssa, mm. sivistyksen ja hyvinvoinnin palvelualue, Meijän Mikkelin -hanke, Essote, järjestöt Eri toimijoilla olemassa verkostoja, jotka kokoavat erilaista ryhmätoimintaa			
<i>MLI: Eri tahojen järjestämän lasten ja nuorten kesätoiminnan ja -leirien sähköinen koonti ja viestintä niin, että toimintaa löytyy koko kesäksi sekä toiminnasta viestintä perheille</i>	Viestintäpalvelut Yhteistyössä järjestöt, seurakunnat, liikunta- ja nuorisopalvelut, kulttuuripalvelut, kansalaisopisto, Essote jne.			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet:

- Alueelliset matalan kynnyksen kohtaamispaikat
- Verkostomaiset monitoimijaiset toimintamallit
- Eri ikäisten ja eri ryhmien kohtaamisen edistäminen läpäisevästi toiminnassa

6 VARHAINEN TUKI

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
ES: Mikkelissä toteutuvat seuraavat varhaisen tuen muodot				
6.1 Vertaistuen järjestäminen				
Vertaisryhmätoimintaa lapsille <i>MLI: yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa</i>	Neuvola Opiskeluhoitopalvelut Kasvatus- ja perheneuvonta Lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
Vertaisryhmätoimintaa nuorille <i>MLI: yhteistyössä koulujen ja oppilaitosten kanssa</i>	Ohjaamo Olkkari (13-29 v.) Opiskeluhoitopalvelut Lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
Vertaisryhmätoimintaa vanhemmille <i>MLI: yhteistyössä varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten kanssa</i>	Essote/perhe- ja sosiaalipalvelut Ohjaamo Olkkari Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: erityistä tukea tarvitsevien huomiointi vertaistuen järjestämisessä</i>	<i>ks. tahot edellä</i>			
6.2 Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki				
<i>MLI: Varhainen tuki parisuhteille</i>	Essoten perheterapeutit ja perheohjaajat Perheasiainneuvottelukeskus			
ES: Parisuhteen tuen kortti käytössä	Essote, kasvatus- ja perheneuvonta lapsiperhesosiaalityö			
ES: Perheneuvo toiminnassa	Essote, lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö sekä perhepalvelut			
ES: Teemallisia perheiltoja perheille	Perheneuvo Lapsiperheverkosto			
6.3 Eroauttaminen				
ES: Eroauttamisen eri muodot käytössä <i>MLI: huomio koko perheen tukemiseen, myös isien</i>	Essote, lastenvalvojat, kasvatus- ja perheneuvonta, oppilas- ja opiskeluhoito, perheasiainneuvottelukeskus, Viola ry, Mikkelin kriisikeskus			

ES: Vanhemmuussuunnitelmaa tarjotaan perheille	Lastenvalvojat			
ES: Perheillä mahdollisuus osallistua eroseminaariin	Essote, ev.lut. seurakunta, Viola ry.			
6.4 Lasten ja nuorten varhainen tuki				
ES: Koululaisten kerhotoiminta	Perusopetus, koulut Järjestöt			
ES: Nuorisotilat sekä alueellinen nuorisotyö mukaan lukien koulunuorisotyö	Nuorisopalvelut			
ES: Ohjaamo tavoittaa tukea tarvitsevat nuoret ja heidän läheisensä hyvin	Ohjaamo Olkkari Viestintäpalvelut			
ks. myös Tarpeisiin perustuvat palvelut, Elintavat, Oma juttu/harrastus kaikille				

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet:

- Verkostomaiset monitoimijaiset toimintamallit sekä yhteisöllisessä työssä että yksilökohtaisissa tukimuodoissa.

7 LAPSILÄHTÖINEN PÄÄTÖKSENTEKO

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
7.1 ES: Lapsivaikutusten arviointi toteutuu hyvin	Päätösten valmistelijat Ev.lut. seurakunta			
7.2 ES: Lapsibudjetointi toteutuu hyvin	Päätösten valmistelijat			
7.3 ES: Lapsen oikeuksien tarkastelu toteutuu hyvin	Päätösten valmistelijat			
7.4 ES: Joustavat työaika- ja etätyöjärjestelyt työntekijöillemme	Päätösten valmistelijat Henkilöstöpalvelut			
7.5 MLI: Kouluterveyskyselyjen, LTH-kyselyn, asiakaspalautteiden ja muiden kyselytulosten entistä parempi hyödyntäminen toiminnan toteuttamisessa ja päätöksenteossa	Mikkelin kaupunki Essote Järjestöt Ev.lut. seurakunta			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet:

- Osallistava budjetointi: Nuorille osoitetut testamenttivarat (nuorisovaltuusto)

8 TARPEISIIN PERUSTUVAT PALVELUT

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
8.1 Yksilöllisten tarpeiden huomiointi peruspalveluissa				
ES: Lasten päivähoitopaikan järjestelyissä huomioidaan perheiden yksilölliset tarpeet	Varhaiskasvatus			
ES: Lasten koulukyydit toteutetaan joustavasti	Kyytineuvo, perusopetus			
8.2 Matalan kynnyksen palvelut				
ES: Avoimessa kohtaamispaikassa on saatavilla sote-palveluja ilman ajanvarausta	Ohjaamo Olkkari: aikuissosiaalityö, perhesosiaalityö ja lastensuojelu, terveydenhoitaja Essoten ohjaus- ja neuvontapalveluja			
ES: Neuvolapalvelut ovat saatavilla lähellä lasten ja perheiden luonnollista kasvuympäristöä	Essote, neuvola- ja perhepalvelut			
8.3 Opiskeluhou-topalvelut				
ES: Opiskeluhou-topalvelut ovat saatavilla kouluilla ja oppilaitoksissa:	Essote			
Opiskeluhou-topalvelut lääkäripalvelut				
Opiskeluhou-topalvelut terveydenhoitajapalvelut				
Opiskeluhou-topalvelut kuraattoripalvelut				
Opiskeluhou-topalvelut psykologipalvelut				
8.4 Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus				
ES: Parannamme palveluiden saavutettavuutta perheille	Kaikki palvelut, erit. avoin varhaiskasvatus, Perheneuvo, Ohjaamo Olkkari, viestintäpalvelut			
MLI: Lähikouluperiaatteen vahvistaminen tuen kohdentamisessa	Perusopetus Oppilashuoltopalvelut			
MLI: Digitaalinen nuorisotyö esim. Point on Chat ja läksytuki	Nuorisopalvelut Ev.lut.seurakunta			
MLI: Lasten ja nuorten käyttämien tilojen kokonaisvaltainen esteettömyys	Mikkelin kaupunki Essote Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
ES: Kouluilla on tarjolla sote-palveluja perheille	Essote			
MLI: Iltavastaanottoaikoja nuorille ja perheille	Perhetalo Ohjaamo Olkkari			
MLI: Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen oikea-aikainen saatavuus	Essote			
MLI: Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen toiminta joustavaa nivelvaiheissa	Lasten erityisen tuen palvelut Mielenterveys- ja päihdepalvelut			
ES: Etäyhteyksimähdollisyys perhekeskustoiminnassa on käytössä	Essote			

8.5 Monialaisten palvelujen kehittäminen ja tarjoaminen				
ES: Monitoimijainen arviointi toteutuu perheille	Essote			
ES: Perheen tukemiseksi laaditut suunnitelmat on tehty monitoimijaisessa yhteistyössä	Jokainen toimija Opiskeluhoitopalvelut			
ES: Perhekeskuksen erityisen tuen työntekijät konsultoivat perustason työntekijöitä	Essote			
ES: Perhekeskuksen erityisen tuen työntekijät jalkautuvat työpareiksi perustason työntekijöille	Essote			
<i>MLI: Perheiden palveluissa käytetään työpariuksia monipuolisesti myös Essoten, kaupungin, järjestöjen ja seurakunnan työntekijöiden kesken</i>	Essote, kaupunki, järjestöt, ev.lut. seurakunta			
<i>MLI: Lastensuojelun ja aikuissosiaalityön tiivis yhteistyö nivelvaiheessa nuoren kanssa</i>	Essote			
8.6 Palveluiden yhteensovittaminen ja yhteistilat				
ES: Tavoitteena seuraavat palveluiden integraatiota edistävät asiat:				
ES: Olemme perustaneet kunnan ja soten yhteistoiminnan mahdollistamia tiloja	Sivistyksen ja hyvinvoinnin palvelualue			
ES: Olemme järjestäneet perheille heidän omaehtoiseen kokoontumiseen soveltuvat tilat	Kaupunki Järjestöt Ev.lut. seurakunta			
ES: Työntekijät voivat osallistua perhekeskustoiminnan kehittämiseen ja verkostoihin	Essote, kaupunki, järjestöt, ev.lut. seurakunta			
ES: Työntekijät voivat käyttää työaikaansa varhaisen tuen työhön	Essote, kaupunki, järjestöt, ev.lut. seurakunta			

9 YHTEENSOVITTAVA TYÖ JA TOIMIMINEN VERKOSTOISSA

Tavoitteet ja toimenpiteet	Vastuutaho ja tarkennukset	2019	2020	2021
9.1 Maakunnalliset perhekeskustoiminnan työmuodot ja verkostot				
ES: Olemme mukana perhekeskustoiminnan maakunnallisissa työmuodoissa ja yhteistyöverkostoissa:				
Systeminen lastensuojelu	Essote, Sosteri, Pieksämäki			
KYS/ERVA-alueen Vaativan tuen verkosto <i>MLI: yhteistyön kehittäminen VIP-verkoston kanssa</i>	Essote/lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö, lastenpsykiatria, nuorisopsykiatria, Vaalijala, Viola ry., Sairilan koulukoti, Sosteri, Pieksämäki			
<i>MLI: KYS/ERVA-alueen VIP-verkosto</i>	Valteri-verkosto/Mäntykangas, Kuopio Alueellista yhteistyötä myös Etelä-			

	Savon tasolla			
Perheneuvoverkosto	Essote, perhe- ja sosiaalipalvelut Mikkelin kaupunki, varhaiskasvatus ja perusopetus Järjestöt ja ev.lut. seurakunta yhteistyökumppanina			
Väkivaltatyön verkosto	Essote, Viola ry.			
MDFT-työmenetelmä	Sosteri			
Maakunnallinen johtoryhmä	Essote, sosiaali- ja perhepalvelut			
Etelä-Savon perhekeskustoimijat	Essote, perhekeskuskoordinaattori			
Sivistystoimen johtajien verkosto				
Varhaiskasvatuksen verkosto				
Perhetyön verkosto	Essote, lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu, perheohjaajat			
Lastensuojelun verkosto	Essote, lastensuojelu			
<i>MLI: Etelä-Savon etsivät</i>	Joroisten kunta			
<i>MLI: Savon Po1nt-verkosto</i>	Kuopion kaupunki			
9.2 Paikalliset yhteensovittavan johtamisen ja työn verkostot edistävät aktiivisesti lasten ja nuorten hyvinvointia				
<i>MLI: Opiskeluhuollon ohjausryhmä</i>	Kukin ryhmä moniammatillisesti			
<i>MLI: LNP yhteensovittavan johtamisen työryhmä Mikkelin (LAPE-työryhmä)</i>	Kukin ryhmä moniammatillisesti			
<i>MLI: Nuorten ohjaus- ja palveluverkosto</i>	Kukin ryhmä moniammatillisesti			
<i>MLI: Nuorten ohjaustyön tiimi</i>	Kukin ryhmä moniammatillisesti			
<i>MLI: Moniammatillinen ohjaamotyö</i>	Kukin ryhmä moniammatillisesti			
<i>MLI: Monitoimijaisen arvioinnin ryhmät</i>	Essote, neuvola- ja perhepalvelut, opiskeluhoitopalvelut			
<i>MLI: Ankkuri-ryhmä</i>	Itä-Suomen poliisilaitos			

Mikkelin Hyvän elämän ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet:

- Verkostomaiset monitoimijaiset toimintamallit sekä yhteisöllisessä työssä että yksilökohtaisissa tukimuodoissa.
- *Yhdyspintatyö, mm. yhteen sovittava johtaminen kaupungin ja muiden toimijoiden kesken, mm. si-so-te-järjestöt, Ohjaamo Olkkarin moniammatillisuuden turvaaminen*